

В.Д. Каричковський
кандидат економічних наук, доцент
Інститут екології економіки і права, м. Київ
vkarychkovskyi@gmail.com

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА

Анотація. У статті здійснено теоретичний аналіз системи вищої професійної освіти у Республіці Польща на основі огляду нормативних документів та науково-педагогічної літератури. Зокрема, розкрито особливості системи вищої освіти; здійснено аналіз дескрипторів, прийнятих в FQ-EHEA та EQF-LLL; розглянуто специфіку студентської академічної мобільності; охарактеризовано специфіку та напрями політики у галузі розвитку вищих навчальних закладів; проаналізовано відмінності між термінами «якість навчання» і «якість освіти»; зроблено акцент на вимогах до професійної підготовки майбутніх фахівців.

Ключові слова: Республіка Польща, вищий навчальний заклад, аграрна галузь майбутній фахівець, професійна підготовка.

Аннотация. В статье осуществлен теоретический анализ системы высшего профессионального образования в Республике Польша на основе обзора нормативных документов и научно-педагогической литературы. В частности, раскрыты особенности системы высшего образования; осуществлен анализ дескрипторов, принятых в FQ-EHEA и EQF-LLL; рассмотрена специфика студенческой академической мобильности; охарактеризована специфика и направления политики в области развития высших учебных заведений; проанализированы различия между терминами «качество обучения» и «качество образования»; сделан акцент на требованиях к профессиональной подготовке будущих специалистов.

Ключевые слова: Республика Польша, высшее учебное заведение, аграрная отрасль будущий специалист, профессиональная подготовка.

Abstract. The article provides theoretical analysis of the system of higher professional education in the Republic of Poland on the basis of review of normative documents and scientific and pedagogical literature. In particular, features of the system of higher education are revealed; analysis of descriptors adopted in FQ-EHEA and EQF-LLL is made; the specifics of student academic mobility are considered; characterizes of the specifics and directions of policy in the field of development of higher educational institutions are analyzed; the differences between the terms "quality of education" and "quality of education" are analyzed; the emphasis is placed on the requirements for the training of future specialists.

Keywords: Republic of Poland, higher education institution, agrarian sector, future specialist, vocational training.

Вступ. Сьогодні європейська освіта вступає в якісно новий етап – міжнародну інтеграцію, потенціалом якої є взаємне зближення і взаємодоповнюваність національних освітніх систем, узгодженість освітніх

процесів та поступове зародження тенденцій до формування єдиного освітнього простору як найбільш ефективної форми реалізації завдань майбутньої Європи [1].

Перед суспільствами країн виникає питання щодо готовності фахівців, у тому числі й аграрної галузі, працювати в умовах жорсткої конкуренції на європейському ринку праці. При цьому одним із важливих положень є орієнтація на кінцевий результат: знання і уміння випускників повинні бути застосовані і практично використані.

У такому контексті одним із найважливіших завдань, зазначених у Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, є вивчення та використання досвіду інших країн [2, С. 249].

Досвід проведення реформ Республіки Польща становить інтерес для проведення компаративного аналізу з метою прогнозування напрямів модернізації професійної підготовки та імплементації кращих елементів передового педагогічного досвіду у національну систему вищої освіти, адже на початку проведення реформ польська система вищої освіти мала багато спільного із системою вищої освіти України: починаючи із спільного історичного минулого та закінчуючи схожими масштабами та структурами управління вищою освітою та наукою. Крім того, Польща здійснювала свої реформи уже після прийняття основних загальноєвропейських документів: обох Рамок кваліфікацій (FQ-EHEA та EQF-LLL), Європейських стандартів та рекомендацій щодо забезпечення якості вищої освіти в ЄПВО, опублікування основних матеріалів проекту Тюнінг [3, С. 121].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку системи вищої професійної освіти присвячені праці таких науковців, як та інші. Особливості системи вищої освіти Республіки Польща розглядали

Метою статті є висвітлення теоретичних основ розвитку вищої професійної освіти у Республіці Польща

Виклад основного матеріалу. Освіта Республіки Польща як соціальний інститут склалася історично завдяки значному впливу соціально-

економічних та суспільно-політичних трансформацій та на різних історичних етапах розвитку країни еволюціонувала відповідно до змін організації усієї суспільної життєдіяльності. Функціонування навчальних закладів як важливої складової системи освіти країни мало свою специфіку, оскільки освітні установи різних рівнів суттєво відрізнялися у змісті та формах організації навчання [4].

Сьогодні система вищої освіти Польщі характеризується динамічним розвитком, функціонування якої визначає закон «Про вищу освіту» від 27 липня 2005 року, що регламентує синхронізацію системи вищої освіти з Болонським процесом.

Система вищої освіти Польщі включає:

- національне і міжнародне законодавство в галузі вищої освіти;
- вищі навчальні заклади, насамперед університети;
- учасників системи вищої освіти, зокрема студентів і викладачів.

Важливу консультативну функцію в формуванні політики вищої освіти у Польщі виконує Генеральна рада вищої освіти [5].

Правова система вищої освіти в Польщі включає:

- законодавчі акти, обов'язкові для всієї системи вищої освіти, в тому числі:

- акти загального права: Конституцію Республіки Польща, закони, загальнодержавні нормативні акти;

- внутрішні акти Міністерства науки і вищої освіти: постанови, рішення, внутрішні нормативні акти міністерства;

- акти внутрішнього права університету: статут, рішення, постанови, внутрішні нормативні акти університету;

- акти міжнародного права: договори, декларації.

За даними Міністерства науки та вищої освіти, на даний час у Польщі діють 470 вищих навчальних закладів, з яких 132 є державними і 338 - приватними [6]. Країна займає четверте місце в Європі (після Великобританії, Німеччини та Франції) з точки зору кількості людей, які

навчаються у вищих навчальних закладах – близько 2 мільйонів. Польські університети пропонують більше 200 програм навчання як складових Європейського простору вищої освіти а також навчання іноземною мовою [7].

Модернізація польської системи вищої освіти практично повністю відповідає вимогам Болонської декларації та Лісабонської конвенції про визнання (Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти у Європейському просторі) [1].

На основі аналізу дескрипторів, прийнятих в FQ-EHEA та EQF-LLL, польська система вищої освіти таку систему дескрипторів:

- знання (*wiedza*), які можуть бути як теоретичні, так і фактографічні;
- уміння (*umiejętności*), які можуть бути когнітивними або практичними та означають здатність застосувати на практиці здобуті знання для виконання певних завдань;

- персональні та суспільні компетентності (*kompetencje personalne i społeczne*), які подібно до EQF-LLL описуються в категоріях відповідальності та автономії і означають підтверджену здатність застосування знань, умінь, персональних, суспільних та методологічних компетентностей в роботі, наукових дослідженнях, професійній кар'єрі та особистому розвитку [3, С. 122].

Однією з форм міжнародного та транскордонного співробітництва є міграція освіти та подальша інтернаціоналізація знань, яку викликає ця міграція [8]. Завдяки впровадженню Європейської кредитної системи, як польські студенти, так і іноземці, які навчаються у Польщі, залишаються повністю мобільним і мають можливість продовжувати навчання в межах країн Європейського Союзу. В рамках програми "Еразмус", що триває вже понад 20 років, майже 30 тисяч іноземних студентів навчалися у Польщі [7].

Документи Болонського процесу розглядають два типи: вертикальна та горизонтальна. Вертикальна мобільність інтерпретується як повна підготовка студентів у зарубіжних університетах, тоді як горизонтальна

мобільність описується як навчання протягом обмеженого періоду. На підставі того, де це відбувається, академічна мобільність поділяється на внутрішню, в якій учасники реалізують навчальний процес у співпраці з університетами-партнерами в межах країни і зарубіжну академічну мобільність, в якій учасники навчального процесу отримують вищу освіту за межами країни [8].

Імперативи стратегічного позиціонування вищих навчальних закладів визначають наступні чинники:

- виробнича і соціальна необхідність максимально повного використання потенцій високоосвіченої і всебічно розвиненої особистості;
- реалізація вигод складається складної виробничо-соціальної комбінації різних видів і аспектів праці;
- постійне використання наукових знань;
- посилення стратегічного керівництва соціально-економічними процесами на всіх рівнях суспільства [9].

Модель переходу ВНЗ до такої орієнтації передбачає: 1) планування стратегії орієнтації на клієнта; 2) розробку показників задоволеності споживача; 3) аналіз даних про клієнтів та ідентифікацію пріоритетів в його обслуговуванні; 4) реалізацію стратегії орієнтації на клієнта [9].

В Польщі доступ до вищої освіти не обмежується великими містами з їх відомими навчальними закладами. Для того, щоб залучити нових студентів, більшість університетів намагаються розширитися, тому сьогоdnішньою поширеною практикою у Польщі є відкриття філій в невеликих містечках. Ця робота проводиться з метою розширення доступу абітурієнтів до університетських програм. Вона дозволяє мінімізувати потенційні труднощі, пов'язані з реалізацією освітнього процесу, такі як вартість проїзду та їжі, на які витрачають гроші студенти, мешкаючи за межами сім'ї. Керівництво університетів розуміє, що ці фактори є вирішальними при виборі, який роблять більшість потенційних студентів [10, С. 154].

Під час вибору освітнього закладу абітурієнти найбільше орієнтуються на такі фактори: чи пропонує ВНЗ можливості для розширення власного професійного досвіду протягом навчання (через студентську практику або стажування); чи допомагає ВНЗ при виході на ринок праці (реальне забезпечення першого робочого місця); чи створює ВНЗ можливості для розвитку широкого спектру професійних компетенцій, які забезпечать конкурентоспроможність випускника; чи допомагає ВНЗ розвивати професійну кваліфікацію на рівні, що є затребуваною на ринку праці. Орієнтуючись на такі вимоги, польські ВНЗ намагаються відповідати потребам майбутніх студентів, спрямовуючи зусилля на їх реалізацію [10, С. 154].

Однією з відмінностей польських ВНЗ від українських є однакова престижність та вартість навчання як у приватних, так і у державних. У приватних закладах навчання студентам надаються різноманітні стипендії, які повністю або частково перекривають витрати на навчання та проживання. За участь у різних наукових гуртках, відвідання спортивних секцій студентів заохочують додатковими балами, які пізніше перетворюються у стипендію або знижку на оплату за навчання. У польських ВНЗ існує тенденція до вступу без іспитів, коли прийом до університету відбувається на основі співбесіди, а також подання визначеного пакету документів [10, С. 154].

Послуги, що надаються вищим навчальним закладом, є специфічним товаром. Зокрема, вони характеризуються такими рисами:

- нематеріальність, так як дозволяють придбати інтелектуальний капітал у вигляді умінь, навичок, здатності мислити і приймати рішення;
- невіддільність від джерела надання, тобто. від ВНЗ. Люди навчаються не «взагалі», а в конкретному ВНЗ, який представляє унікальну, постійно змінну систему навчання, яку неможливо дублювати;
- постійність, тому що, незважаючи на існування стандартів, що регламентують надання послуг вищими навчальними закладами, їх якість не відрізняється. Причина цього феномена, з одного боку, пояснюється

постійною адаптацією ВНЗ до запитів ринку освітніх послуг, а значить і корекцією змістовної частини навчальних програм. З іншого боку, безсумнівно, мінливість якості послуг певною мірою пояснюється поточними змінами професорсько-викладацького складу, у результаті якого змістовна частина навчальних програм, незважаючи на наукову спадкоємність, також зазнає перетворення;

- незбереження. Після закінчення ВНЗ споживач може як втратити здобуті знання з плином часу, так і їх збагатити за рахунок само- або додаткової освіти і практики;

- неможливість придбання права власності. Після отримання освітньої послуги клієнт пред'являє світу лише свої знання, навички та досвід. Тут важливо відзначити, що остання обставина сприяє більш широкому сприйняттю ВНЗ у системі ринкових відносин і, відповідно, у позитивному випадку сприяє просуванню бренду ВНЗ;

- орієнтація на бренд ВНЗ. Послуги складно специфікувати, що виділяє в якості однієї з основних їх складових оцінку якості потенційним споживачем. [9].

З метою формування конкурентоспроможних брендів ВНЗ необхідно концентрувати зусилля на розробці моделі забезпечення споживчої задоволеності клієнта. Змістовно ця модель інтерпретується як ланцюжок наступних тверджень: доходи ВНЗ пов'язані з підвищенням лояльності внутрішніх споживачів, тобто студентів, що у свою чергу пов'язується з цінністю надання послуг, яка залежить від якості роботи і контактів з викладачами [9].

Одним з основних і вирішальних елементів навчального закладу чи його випускників відповідності потребам ринку праці є якість освіти. У такому випадку найбільшої уваги заслуговують навчальні заклади, основною функцією яких є забезпечення належної якості освітніх послуг [11, С. 112].

Існує певна відмінність між термінами «якість навчання» і «якість освіти». Якщо перший з них характеризує безпосередній результат

навчального процесу, то другий характеризує затребуваність випускників навчального закладу. Сьогодні склалася загальна точка зору, що управління якістю в системі вищої освіти має базуватися на наступних принципах: орієнтація на споживача освітніх послуг; лідерство керівництва в управлінні якістю; залучення персоналу у покращення якості освіти; процесний підхід до управління якістю освіти; системний підхід до менеджменту якості освіти; постійне покращення якості освіти; прийняття рішень на основі даних управлінського обліку; організація взаємовигідних відносин з партнерами; формування ціни на освітню послугу на основі економічного закону попиту і пропозиції і мінімізації витрат ВНЗ [9].

На якість вищої освіти впливають інституційні та демографічні фактори. По-перше, існуючий механізм фінансування на душу населення створює стимули для вищих навчальних закладів зберегти кількість студентів на високому рівні. У загальному контексті зниження демографічних тенденцій, це призводить до зниження рейтингу, необхідного для іспиту Matura з метою отримання вищої освіти. У той же час, коли найбільш популярні університети можуть зберігати свої вимоги щодо вищої освіти, існує стурбованість з приводу збільшення розбіжності якості між різними типами установ та навчальних програм [12].

Якість освітніх послуг, що безпосередньо формує функції вищого навчального закладу, є одним із елементів, здатних задовольняти вимоги та потреби зацікавлених сторін [13, С. 6].

Крім того, Польща внесла певні зміни щодо підвищення якості викладання у вищих навчальних закладах з метою покращення компетентності персоналу вищих навчальних закладів в інноваційному навчанні, комп'ютерних навичок, використання професійних баз даних у навчальному процесі та викладанні [12].

Система професійної підготовки фахівців аграрної галузі у Польщі має на меті:

- розвиток європейського виміру професійної підготовки фахівців;

- обмін студентів закладів аграрної освіти;
- визнання у навчальних закладах дипломів та періодів навчання;
- розвиток співпраці між навчальними центрами; пропаганду навчання упродовж життя;
- визначення тенденцій у сучасній системі підготовці фахівців аграрної галузі [2, С. 252].

Особливостями професійної підготовки фахівців аграрної галузі є посилення цілеспрямованості і вмотивованості навчання; поглиблення інформативності змісту навчання; застосування активних форм і методів навчання; посилення гуманітарної складової навчання; застосування міжпредметних зв'язків; використання сучасних засобів навчання; впровадження дистанційної освіти; участь у міжнародних програмах [2, С. 253].

Сільськогосподарська освіта у Польщі відповідає вимогам, наведеним у моделі безперервної освіти. Важливою особливістю є те, що вона є багаторівневою, адаптованою до потреб молоді та виконує основні соціальні завдання щодо підготовки майбутніх фахівців [14]. У свою чергу, зміщення акценту на освіту впродовж життя призвели до вдосконалення навчальних програм [15, С. 37]. При цьому студенти не можуть бути тільки пасивними споживачами інформації, а повинні брати участь у програмах наукових досліджень з метою систематичного, безперервного навчання [16].

Неперервна професійна освіта повинна сприяти утвердженню особистості як найвищої цінності суспільства, виступати гарантом проти її знеособлення в умовах ринкової економіки, надавати можливість самореалізації у професійній діяльності та на практиці реалізувати гуманістичну спрямованість сучасної освіти [17].

В рамках нинішньої реформи професійної освіти відбувається зміцнення дій, спрямованих на тісніший зв'язок освіти з ринком праці. Новий навчальний план з професійної освіти та навчання включає розробку програмних навичок (тобто міжособистісних та соціальних компетенцій),

зокрема планування, управління змінами та стресом, а також здатність працювати в команді [12].

Висновки. Отже, особливостями професійної підготовки фахівців аграрної галузі у Польщі є:

- тенденція професіоналізації вищої освіти;
- науково-технічний прогрес є головною причиною ускладнення структури професійної підготовки фахівців аграрної галузі, постійне оновлення навчальних планів, програм, модернізації засобів і методів навчання;
- посилення демократичних тенденцій в управлінні навчальними закладами [18, С. 44].

Саме тому темпи розвитку системи вищої освіти Польщі, об'єм інвестицій на всіх рівнях освіти, її доступність та підтримка ЄС дозволяють прогнозувати успішне вирішення поставлених перед польською освітою стратегічних завдань [1].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Симаева, Ирина Николаевна. Модернизация образования и науки в России, Польше и Литве: сравнительный анализ / И.Н. Симаева, Т.Ю. Кузнецова, М.И. Короткевич // Балтийский регион. - Калининград, 2011. - 2011, № 2 [8]. - С. 95-101.
2. Заскалета С.Г. Особливості професійної підготовки фахівців аграрної галузі в країнах Східної Європи /С.Г. Заскалета// Збірник наукових праць “Педагогічні науки” Херсонського державного університету. Випуск № 59. - 2011 рік. – С. 249 – 254.
3. Рашкевич Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія / Ю. М. Рашкевич. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 168 с.
4. Гришук Ю.В. Історико-педагогічний аналіз розвитку освіти в Польщі / Ю. В. Гришук // Педагогічний процес: теорія і практика: Збірник наук. праць. – 2015. – Випуск 1-2. – С. 137-141.
5. Е. Исаев, Д. Клоц-Исаева, Ю.Н. Павлючук Управленческие науки в современном мире /Исаев Е., Клоц-Исаева Д., Павлючук Ю.Н.// Изд-во:

Издательский дом «Реальная экономика» Санкт-Петербург Том 2, № 1, 2016. С. 56 – 66.

6. Світящук Ірина Польсько-українські академічні стосунки /Ірина Світящук, Єгор Стадний // Режим доступу: <http://www.cedos.org.ua/uk/osvita/polsko-ukrainski-akademichni-stosunku>.

7. Higher education in Poland. Published by the Foundation for the Development of the Education System (FRSE), Warsaw 2011. 50 p. Режим доступу: http://wscs.eu/files/higher_education_in_poland.pdf.

8. Olha Hrynkevych Cross-border factor of educational migration of Ukrainian youth to Poland: social-economic opportunities and threats / Hrynkevych O. / Economic Annals – XXI (2017), 163 (1 – 2 (1)), P. 26 – 30.

9. Свекатовски Р.В. Императивы стратегического позиционирования высших учебных заведений на рынке образовательных услуг / Р.В.Свекатовски. // Вестник ЮУрГУ. –2010. – №39. – С.94–98.

10. Янченко Н. В. Маркетингові новації на ринку освітніх послуг: вітчизняний та зарубіжний досвід / Н. В. Янченко, В. В. Польова // Вісник економіки транспорту і промисловості. - 2016. - Вип. 53. - С. 151-157. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2016_53_27.

11. Кічула М. Я. Сутність і критерії якості освіти в Польщі /М.Я. Кічула // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. - 2012. -№ 2. - С. 107-113.

12. Education policy outlook: Poland, OECD (2015) 25 p. Режим доступу: www.oecd.org/education/policyoutlook.htm.

13. Lisiecka K. O potrzebie zapewniania i oceny jakości usług edukacyjnych / K. Lisiecka//.– W.: „Problemy Jakości”, 2000. – Nr 2. – S. 6–7.

14. Elements of the structure of agricultural education in the Philippines / Samuel T. Mancebo. Publisher, Unesco, 1984. Original from, the University of Michigan. Digitized, Mar 2, 2007, 66 p.

15. Заскалета С.Г. Особливості розвитку системи професійної підготовки фахівців для аграрної галузі в країнах Західної Європи / С.Г. Заскалета // Педагогічні науки : Зб. наук. праць. - Т. 86. - Вип. 73. - С. 32-37.

16. Крысяк В. Функции и задачи ВУЗа в развитии личности студента в условиях реформы просвещения в Польше / В.Крысяк // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Психология и педагогика. 2004. № 2. С. 241-255.

17. А.А. Загородня Базові поняття професійної підготовки фахівців економічної галузі в українському та польському освітньому просторі / Загородня А.А. // Педагогічний Процес: теорія і Практика, № 5-6 (50-51), 2015. С. 115 – 119.

18. Заскалета, С. Модернізація професійної підготовки фахівців аграрної галузі в країнах ЄС / Світлана Заскалета // Порівняльно-педагогічні студії. – 2011. – № 2. – С.42–47.